

ומוכח שהמשנה מדברת כשהתאנה הלוקח ולא המוכר, בניגוד לדבריך.

אלא כך יש להעמיד את משנתנו, שהמשנה מדברת באופן דזבין שוי עשרים וארבעה בתלתי ותרין [בשלישים ושניים זוזים], שהתאנה הלוקח בשליש מן המקח, שלדברי הכל היא אונאה.

ועתה מביאה הגמרא ברייתא הסוברת כשמואל:

תניא כוותיה דשמואל שבין שתות מקח ובין שתות מעות שנינו:

דתניא: כל מי שהוטל עליו הפסד האונאה, דהיינו, מי שמתאנה, ידו על העליונה!

ומבאר הברייתא: כיצד?

אופן אחד, אם מכר לו שוה חמש בשש, הרי מי נתאנה? בודאי שנתאנה לוקח. ולכן, יד לוקח על העליונה:

רצה הלוקח, יכול הוא לחזור בו לגמרי מן המקח, ואומר הוא למוכר שהונה אותו: תן לי מעותי חזרה, ובכך מתבטל המקח.

או, אם רצה הלוקח לקיים את המקח, יכול הוא לקיימו, אלא יכול הוא לומר למוכר: תן לי את שיעור מה שאוניתני!

אופן שני, אם מכר לו שוה שש בחמש, הרי מי נתאנה? בודאי שנתאנה מוכר. ולכן, יד מוכר על העליונה:

רצה המוכר לבטל את המקח, אומר לו ללוקח שהונה אותו: תן לי מקחי חזרה!

או אם רוצה המוכר לקיים את המקח, אומר הוא ללוקח שהונה אותו: תן לי מה שאוניתני!

ומוכח מדברי הברייתא הזאת, שדין אונאה נוהג בין בשתות מקח ובין בשתות מעות, שהרי הקונה שוה שש בחמש, הוא שתות מקח, כי הזוז שלא שילם הוא ששית משיווי המקח. ואילו המוכר חמש בשש, בהכרח שהוא שתות מעות, כי לגבי שיווי המקח [שהוא חמש], הזוז שהוסיף על השיווי האמיתי הוא חמישית מערכו.

הסוגיה שלפנינו קרויה "סוגיית תגרי לוד", ובה דנה הגמרא בשתי שאלות יסודיות:

במשנה ובברייתא שנינו, שאם היה שיעור ההונאה שתות, יכול המתאנה לחזור בו מן המקח, או לדרוש את החזר הונאתו, וכל זאת, עד שיראה לתגר או לקרובו, אך לא התבאר בהן מה דין מחילה בפחות משתות, האם המחילה היא מיד, או רק אחר שעבר הזמן בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

וכמו כן, לא התבאר בהן מה דין בטול מקח ביותר משתות, האם יכול המתאנה לבטלו מתי שירצה, לעולם, או שמא יש לו את הזכות לבטלו רק עד בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

בשתי שאלות אלו דנה עתה הגמרא:

שאלה ראשונה:

איבעיא להו: פחות משתות לרבנן, האם לאלתר היא מחילה, או אין זו מחילה אלא אם עבר הזמן בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

לקרובו, מאשר לנהוג כרבי מאיר, ששיעור ההונאה הוא עד שליש, אבל יכול לחזור בו המתאנה במשך כל היום.

סברוה, סברו החכמים שבאו לפשוט את הבעיה מכאן, שדין פחות משליש לרבי טרפון,⁽⁷⁾ כדין פחות משתות לרבנן, דמי, הוא דומה.

ומעתה, **אי אמרת בשלמא**, אם נאמר כפי הצד האחד שבבעיה, שפחות משתות לרבנן אין בו מחילה מיד, אלא רק משיעבור הזמן בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ובדומה לזה לרבי טרפון כל היום אין מחילה בפחות משליש, אלא יכול לדרוש את החזר ההונאה של פחות משליש במשך כל היום, משום הכי חזרו תגרי לוד לנהוג כרבנן ולא כרבי טרפון.

והיינו, מעיקרא, כשאמר להם רבי טרפון ששיעור ההונאה הוא שליש ולא שתות, שמחו תגרי לוד, משום שהרויחו לפי דבריו של רבי טרפון את כל ההונאה שבשתות וביותר משתות, עד שליש. כי לרבנן בשתות מחזיר אונאה, וביתר משתות יכול המתאנה לחזור בו מן המקח,⁽⁸⁾ ואילו לרבי טרפון אינו יכול לחזור בו,⁽⁹⁾ אלא קנה ומחזיר אונאה, עד בכדי שיראה לתגר או לקרובו [כמו לרבנן בפחות משתות].

אך כאשר הוסיף להם רבי טרפון שיכול לחזור בו כל היום ולבקש את דמי הונאתו,

ואם תמצוי לומר, דהיינו, שמא תאמר, ודאי הוא שלא לתר הויא מחילה, משום שיקשה לך על הצד שאין מחילה אלא רק אם עבר הזמן בכדי שיראה לתגר או לקרובו, אם כן, מאי איכא, מה ההבדל בין שתות לפחות משתות, והרי בשניהם לפני שיעבור הזמן בכדי שיראה לתגר או לקרובו לא הוי מחילה, ואילו לאחר שיעבור הזמן בשניהם הויא מחילה!?

אין לך לומר כך, כי יש להשיב: **איכא**, יש ביניהם הבדל, דאילו בשתות, ידו של המתאנה היא על העליונה באופן מוחלט, שיכול לדרוש אפילו את ביטול המקח, שהרי כך שנינו בבבביתא: **רצה חוזר** המתאנה לגמרי מן המקח, **רצה**, קונה את המקח, ומחזיר לו המאנה את האונאה.

ואילו בפחות משתות, אינו יכול המתאנה לחזור בו לגמרי מן המקח, אלא רק קנה, ומחזיר לו המאנה את האונאה.

ולכן, הבעיה היא, מאי, כיצד יש לפסוק בבעיה זו?

תא שמע ראייה ממשנתנו, לפשוט ממנה את הבעיה:

שהרי שנינו בה בסופה, חזרו תגרי לוד לדברי חכמים, שהיה נוח להם יותר כדבריהם, ששיעור ההונאה הוא שתות, אבל יכול המתאנה לחזור רק עד שיראה לתגר או

7. שאינו אונאה, לדבריו. רש"י

8. רש"י מוסיף "עד שיראה לתגר או לקרובו", והוא לפי דברי הגמרא בשאלה השניה, בעמוד הבא.

9. כאן מוסיף רש"י "דחשיב ליה מחילה", דהיינו, מחילה על ביטול המקח, אך לא מחילה על דמי ההונאה, וזאת, עד בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ובכך זה דומה לדברי חכמים בפחות

המחילה שאינה חלה לשיטתו אלא משעבר כל היום, העדיפו תגרי לוד לחזור לדברי חכמים, כי לדבריהם, לאחר שעבר הזמן בכדי שיראה לתגר ולקרובו חלה המחילה, עוד לפני סוף היום.

אך דוחה הגמרא את הראיה:

לעולם בפחות משליש לאלתר הוא מחילה לרבנן, ואין ראה מתגרי לוד.

כי מי סברת שכל פחות משליש לרבי טרפון כפחות משתות לרבנן דמי, כמו שאמרת, והכל מחול מיד?! לא כך הוא!

אלא, משתות ועד שלישי לרבי טרפון, כשתות עצמה לרבנן דמי!

וכמו שלרבנן בשתות עצמה לא הוא מחילה מיד לאונאה, כך לרבי טרפון בשתות וביתר משתות, עד לשלישי, לא הוא מחילה מיד.

ורק לגבי ביטול המקח הוא חלוק על חכמים. שלדבריו בשתות וביתר משתות עד שלישי, ידו של המתאנה על העליונה, ואילו לדברי רבנן בטל המקח ביתר משתות, ושניהם יכולים לחזור בהם.

אלא, שטוענת הגמרא על הדחיה הזאת: **אי חבי**, שרבי טרפון רק על ביטול מקח ביותר משתות עד פחות משליש נחלק על רבנן, אבל לגבי מחילה מיד סבור הוא שביתר משתות אין נמחל מיד, ואין זה דומה לפחות

מפרוטה אחת ועד שלישי, התברר להם כי הם מפסידים לדבריו יותר מאשר לדברי רבנן.

כי לדבריהם של רבנן, ההונאה של שתות ופחות משתות, לאחר שעבר הזמן בכדי שיראה לתגר ולקרובו, היא מחילה גמורה. ואילו לדברי רבי טרפון יכול המתאנה להמשיך ולדרוש את תשלום ההונאה הזאת במשך כל היום.⁽¹⁰⁾

אלא אי אמרת שפחות משתות לרבנן לאלתר הוא מחילה, ולרבי טרפון בדומה לזה בפחות משלישי, נמי לאלתר הוא מחילה, תיקשי:

אמאי חזרו תגרי לוד לנהוג כרבנן, והרי בדברי טרפון ניהא להו טפין

היות דמאי דרבנן קא משוו להו "אונאה", בשתות ויותר משתות עד שלישי, שלדבריהם יכול לחזור בו ולדרוש את דמי הונאתו, הרי לעומת זאת, לרבי טרפון, הוא מיד מחילה. ונמצאו מרויחים הרבה לפי רבי טרפון, שהרי יכולים הם להמנע מלהעלות את המחיר בשלישי, וכל מה שיעלו את המחיר בפחות משלישי יהיה הכל מחול להם לאלתר!?

אלא, מוכח מכאן, שלרבנן לא הוא מחילה לאלתר בפחות משתות, ובדומה לזה לרבי טרפון לא הוא מחילה לאלתר בפחות משלישי. וכיון שרבי טרפון הרחיב את זמן

אלא רק קנה ומחזיר הונאה, אין זה רווח, כי נוח להם שתהיה מחילה גמורה על ההונאה מיד כשיעבור פרק הזמן של בכדי שיראה לתגר או

משתות, לפי הצד הזה של הבעיה. 10. ומה שהרויחו בכך שלרבי טרפון שתות ויתר משתות עד שלישי אין המתאנה יכול לחזור בו